

ԿՈՆՖԼԻԿՏԻ ԷՆԵՐԳԵՏԻԿԱՆ ԵՎ ՀՈԳԵԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ
ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ

Կոնֆլիկտի սկզբնական պատճառը տվորաբար քացատրվում է հավասարության պահանջմունքի խախտումով: Պատահական չէ, որ ընդունված օրինաչափությունների և կարգը խախտողների գործունեությունը հանգեցնում է հավասարության և արդարության պահանջմունքի քրոնիկական ֆրուստրացիաների:

Սահմանային իրավիճակներում մեկ ամձի վարքը երբեմն հակասում է այլ ամձանց իրավաբանական ու քաղաքական դիրքորոշումներին, որով էլ պայմանավորվում է նրանց վարքագծի հարկադրական փոփոխությունը: Վարքագծի փոփոխության արտահայտման միջոցներից է ագրեսիվ գործողությունը՝ ֆիզիկական ճնշման սպառնալիքով կամ կարգավիճակի խախտումով: Այսպիսի դեպքերն առավելապես առնչվում են հոգեբանական կոնֆլիկտներին:

Ըստ լեզվական ընկալման՝ կոնֆլիկտը հակադիր շահերի, ձգտումների, հայացքների, ուժերի բախում է՝ ընդհարում, բախում, որն ընկած է գեղարվեստական երկի գործող անձանց պայքարի հիմքում:¹

Փիլիսոփայական հայեցակետի համաձայն՝ դրամատիկական կոնֆլիկտը կենսական հակասությունների արտահայտման յուրօրինակ գեղագիտական ձև է: Նրա բովանդակությունը գեղեցկի և այլանդակի միջև մղվող պայքարն է: Կոնֆլիկտը ծագում և լուծվում է որոշակի սոցիալական ուժերի և հասարակական զարգացման միտումների բախման վրա:²

Կոնֆլիկտը լատիներեն *conflictus*՝ ընդհարում, բախում բառից է առաջացել. հայտնի են այս երևույթի բնորոշման ու սահմանման տարբեր հայեցակետեր:

Հոգեբանության մեջ առանձնացվում է կոնֆլիկտների հետևյալ տեսակները.

1. Ներամոճային. բնութագրվում է մույմ անձի մեջ երկու հավասար ուժերի կամ գաղափարների բախմամբ՝ հակադրվելով ռդովածությանը, դրդապատճառներով, հետաքրքրություններով, պահանջմունքներով և այլն:
2. Միջամոճային. առաջանում է մարդկանց միջև միմյանց փոխհարաբերվելիս, երբ նրանք հետապնդում են անհամատեղելի նպատակներ՝ ունենալով անհամատեղելի արժեքային կողմնորոշումներ ու սկզբունքներ: Նման դեպքերում սուր մրցակցությանը ձգտում են հասնելու միևնույն հետապնդելի նպատակին, որը բնականաբար վերապահված է միայն կողմերից մեկին:
3. Միջխմբային. իբրև բախումային կողմեր հանդես են գալիս սոցիալական խմբերը, որոնք ունեն անհամատեղելի նպատակներ և իրենց գործունեությանը խոչընդոտում են մեկը մյուսին:³

Ամեն մի կոնֆլիկտ ծագում է միայն օբյեկտի առկայության դեպքում: Ամհատի և սոցիալական խմբերի բախումներն առանց հիմքի չեն լինում և տեղի են ունենում այն դեպքում, երբ մասնակիցները չեն կարողանում միմյանց միջև ինչ-որ բան պարզաբանել: Մարդիկ պայքարի մեջ են մտնում ոչ միայն իրական նյութական քարիքների համար, այլև հետապնդելով ու պաշտպանելով խարուսիկ իդեալներ: Կոնֆլիկտի առարկան միշտ իրական է և արդիական, իսկ օբյեկտը կարող է լինել ինչպես ակնհայտ, այնպես էլ լատենտային (թաքնված):

Կոնֆլիկտի դիմամիկան ընթանելու համար մախ անհրաժեշտ է քննության առնել նրա էներգետիկան և ապա զարգացման ընթացքը: Յուրաքանչյուր կոնֆլիկտի տևողություն այնքան է, որքան կողմերը եռանդ են դնում այն պահպանելու համար:

¹ Ժամանակակից հայոց լեզվի քաղաքական բառարան, հ. III, (Կ-Մ), Եր., 1974, էջ 184:

² Փիլիսոփայական բառարան, Եր., 1975, էջ 216:

³ Краткий психологический словарь, Политиздат, М., 1985, стр. 152.

Կոմիտիկոսի լիցքի հզորության չափը պայմանավորված է նրանով, թե որքան ավելի մեծ եռանդով են կողմնորոշվում կոմիտիկոսը «որոշողներ» գործին:

Հարկ է տարբերակել այն օրյեկտիվ և սուբյեկտիվ գործոնները, որոնք ներքաշում են մարդկանց կոմիտիկոսային գործողությունների ոլորտ:

Օրյեկտիվ գործոնները իրականության մեջ գոյություն ունեցող հանգամանքներն են, որոնք գլխավորապես կապված են կեցության պայմանների, ինչպես նաև անհատի կամ սոցիալական խմբի սոցիալ-հոգեբանական էական առանձնահատկությունների հետ: Օրյեկտիվ գործոնների ամփայտությունը, որը անհատի կամ սոցիալական խմբերի կենսականոնում կարևոր պահանջումներն է, շահերի, նպատակների բախում է առաջացնում, կոմիտիկոսը դարձնում է ամխուսափելի: Ի դեպ, դեպքերի ծավալմանը գուցաևեռ կոմիտիկոսը կարող է ենթարկվել ձևափոխությունների:

Սուբյեկտիվ գործոնները խթանում են կոմիտիկոսային գործողությունները և որոշվում են երևակայական, պատրանքային հանգամանքներով: Այս դեպքում մարդը աղավաղված է պատկերացումն այն վիճակը, որում գտնվում է. իրական հանգամանքները ևս խեղաթյուրվում են երևակայականի ճնշմամբ: Պատրանքները կոմիտիկոսը հրահրող և գործողացնող պատճառներն ու ազդակներն են: Ըստ էության, երևակայությունը շիկացնում է կրքերն այնքանով, որքանով իրական են հանգամանքները: Մարդը, հայտնվելով տարածայնությունների գոտում, կրում է կոմիտիկոսի և՛ օրյեկտիվ, և՛ սուբյեկտիվ գործոնների «ալաքները»:

Գոյություն ունեն բոլոր մարդկանց ներհատուկ մի քանի տիպական պատրանքներ, որոնք վկայում են կոմիտիկոսի շիկացման և էներգետիկայի մասին՝ «հաղթել-պարտվել» պատրանքը, «ինքնադարացման» պատրանքը, «կատ մարդու» պատրանքը, «հայելային ընկալման» պատրանք⁴ (բախվող երկու կողմերի մեջ երկուսների ընկալման վերաբերյալ մույն պատկերացումների ստեղծում, այնպես, ինչպես հայելում մայելիս): Ներանձնային կոմիտիկոսներում՝ մարդու հոգում խմբվող դրապատճառների պայքարում, հաղթելու հավանականություն ունի առավել հզոր էներգետիկ լիցք ունեցողը: Հարցը, սակայն, շատ ավելի է բարդանում միջանձնային կամ խմբային կոմիտիկոսների դեպքում:

Ո՞րն է կոմիտիկոսի «ուժը»:

Հնարավոր չէ քվարկել այն բոլոր գործոնները, որոնք հաղթանակ և գերազանցություն են ապահովում կոմիտիկոսներում: Սակայն կոմիտիկոսային գործողության եղանակն ընտրելու խնդրում մեծ նշանակություն ունի ոչ այնքան այդ ուժի «բացարձակ մեծությունը», որքան նրանց հարաբերությունը, ուժերի հաշվեկշիռը: Կոմիտիկոսային պայքարում ուժերի հարաբերակցությունը կարող է փոխվել: Հակամարտող կողմերից մեկի գործողությունների նպատակը մյուսի ուժերը թուլացնելն է: Կոմիտիկոսի դիմամիկան շատ հարցերում որոշվում է նրանով, թե կողմերն ինչպես են հասնում ուժերի գերակայության՝ շրջելով այն իրենց կողմը:

Սահմանային իրավիճակներում՝ վտանգի պահից մինչև վարքագծի ընտրությունը կուտակվում են ագրեսիվ գործողության ռեսուրսներ: Եթե բացասական էներգիան և եռանդուժը համաժամանակյա դուրս չեն մղվում, կարող են առաջանալ հոգեստնափելի հիվանդություններ և հոգեներոզներ: Մարդկանց պահանջումներն հակասությունը երբեմն էլ կարող է հանգեցնել հոգեշեղումների՝ միջանձնային հարաբերությունների մեջ ընդգծելով կողմերից մեկի առավելությունը:

Բոլոր դեպքերում հարկավոր է նվազագույնի հասցնել ագրեսիվ վարքագծի դրսևորումները՝ գտնելով բացասական իմպուլսի պարսման ելուղիներ: Ագրեսիվության զսպման և նվազեցման շնորհիվ, օգտագործելով հակակոմիտիկոսային միջոցներ, կարելի է կանխել հակասությունների առաջացումը և թուլացնել լարվածությունը: Անհրաժեշտ է վերագտնել ու պահպանել մախիկն ներդաշնակ հարաբերությունները՝ այսպիսով լուծելով միջանձնային հակասությունները:

Գերազանցության նշանները երբեմն դրսևորվում են բարյացակամության շեշտով, կարեկցությամբ, հաղորդակցման պարզությամբ, որոնք առկա են մարդու հոգե-

⁴ Конфликтология, Учебник, Санкт-Петербург, 2000, стр. 44-45.

կամի մեջ և որոնցից դժվար է ազատվել: Գաղտնի գերազանցության մշան կարելի է համարել սեփական անձի ճշմարիտ լինելու մեջ համոզվածությունը:

Կոմիտիկոտային կողմնքին կարելի է առաջարկել մի քանի դարձվածներ, որոնք կանխում են ինքնահավան լինելու տալավորությունը (*ինձ քվում է, ըստ իս... եթե չեմ պաշտպանում... ես աշխատեմ եմ կարծում...*) միջավայրին դրական կողմնորոշելով:

Եթե խոսակցի վարքագիծը հակադրվում է մերխմբային կանոններին և քաղաքական դիրքորոշումներին, հակազդեցության մշատակահարմարությունը պետք է ընտրել. հաղորդակցման տմակությունների վրիպումներին առնչվող կոմիտիկոտները քաղաքասարք եմ մերազդում կողմների վրա՝ համգեցեցելով մերանձնային կոմիտիկոտի:

Հաղորդակցման երկար ժամանակահատվածում կարելի է պարզել խոսակցի արժեքային կողմնորոշումները, անձնային դիրքորոշումները՝ այսպիսով, հասնելով անձների միջև հմարավոր կոմիտիկոտների հարքեցման:

Հոգեկարգավորման սկզբումըներից մեկը, այսպիսով, կոմիտիկոտների համահարքեցման մեքոդով՝ համակարգված կրթումով, վեճը կանխելու հմտության հասնելով է, ըստ էության, ճիշտ վարվելակերպով կանխելով կոմիտիկոտի առաջացումը:

Մշակում են կոմիտիկոտային հաղորդակցման հոգեքամական կոնեկցիայի մեքոդային եղանակներ, որոնք կիրառում են եսակեմտում, ագրեսիվ ու շրջապատողների հանդեպ գերազանցության ձգտում ունեցող մարդկանց մկատմամբ: Բոլոր դեպքերում կոմիտիկոտածին իրավեճակ է ստեղծում հավասարության պահանջմեցի քրոստրաքիան: Գերազանցման ցամկությունը և ակնհայտ մշանների դրսևորումը հատուկ են մրանց, ովքեր խաղությանը չեն ընդունում մարդկանց հավասարության զաղապարը: Սահմանային իրավեճակներում ագրեսիվ տատամումների սմայլիտուդը՝ խթան-հակազդեցություն, հակազդեցություն-խթան, գործողությունների շղթայում ավելանում է: Երբեմն լարվածության ուժեղացումն ուղեկցվում է ավերիչ գործողությունների պատրաստակամությամբ: Սովորաքար վեճն ավարտվում է քարոչական և իրավական արգելափակ գտուտ սահմանի մոտ՝ ի վերջո համգեցեցելով ագրեսիվ իմպուլսի պարպման:

Համակեցության և վարվելակերպի կանոնների խախտումը ևս առնչվում է գերազանցության զաղապարի կամ դրսևորվող մշանների արտահայտմանը՝ հաճախ մեղադրամքների և վիրավորամքների ձևով: Մեղադրամքն ընդունելու դեպքում կարող են մկազել անձի ստեղծագործական մերոժը, ինքնահարգամքը և միջավայրի հարգամքը, իսկ մեղադրամքի անընդունելիությունը փոխարկվում է ակտիվ տեսակի՝ պատասխան մեղադրամքի, որը պայմանավորված է հոգեքամական պաշտպանական միջոցների ակտիվացմամբ:

Հարց է առաջանում՝ ինչպե՞ս վերաքերվել քմնատրատությանը, առանց որի անհմար է պատկերացնել համագործակեցություն:

Ըստ մերոդական իմման՝ աներաժեշտ է քմնատրատող անձից տարանջատել մեղադրական պարը՝ առավելապես շեշտադրելով կառուցողական առաջադրամքները (կոմստրուկտիվ) և կանխելով քուր մոտեցումներն ու հայեցակետերը:

Հաղորդակցման գործընթացում կոմիտիկոտածին գործոններից է, այսպես կոչված, «վերևից ներքև» ուղղորդված հումորը: «Քավության մոխսագի» քարոչությունները մույմիսկ քարյացական հումորի դեպքում տատապում են դիսկոմիտրոից կամ ամքարեհարմարությունից: Առհասարակ անքարեմիտ հումորն ինքնաքարձրացում է խոսակցի մկատացման հաշվին. շփոթվածությունը, պատասխան տալու փորձերը կամ հոգեքամական պաշտպանության մյուս միջոցները (վիրավորամք, մեղադրամք) վերստին լարվածություն են առաջացում՝ համգեցեցելով կոմիտիկոտային իրավեճակի: Միայն ըմկերական միջավայրում, ուր առկա են իմուելեկտի, քարոչական որակների հավասարություն, հոգեմտավոր մկարագրի ընդհամրություն, հումորը կորցնում է գերազանցության շեշտադրումը և արոքարացվում է:

Ամերաժեշտ է ուշադրությունը քեռել մարդկանց՝ միմյանց վրա ազդելու ոճին՝ ընդգծելով ժողովրդավարական ոճի և՝ առավելությունները, և՝ առանձնահատկությունները ավտորիտարի համեմատությամբ: Ժողովրդավարական ոճի սկզբումքն է՝ պարտադրել և կոմիտիկոտի լուծման ուղիներ առաջարկել մկարագրելով հնարավոր առավելություններն ու քերությունները: Այս դեպքում խրախուսվում է մակ այլ առաջարկությունների առաջադրումը. պարտադրում է ոչ թե անձը, այլ թելադրում է իրակամություն:

նը, հարաբերությունները զարգանում են փոխադարձ հավանության և համաձայնության մթնոլորտում, հետևաբար բարձրանում են անձի ակտիվությունը և ինքնագնահատականը:

Հաղորդակցման գործընթացում առավելապես կարևորվում է հավասարության սկզբունքի պահպանումը: Հաճախ կոնֆլիկտային իրավիճակներում հակազդեցության քացակալությունը կարող է քացատրվել այն համգամանքով, որ անձը խուսափել է վեճից՝ ի վնաս արժանապատվության կորստի: Անձի արժանապատվությունը չվնասող ինքնաքննադատությունը տրամադրում է համեմաշխության: Լինում են դեպքեր, երբ միտումնավոր խախտվում են վարվելակերպի ու քաղաքականության ընդունված օրենքներն ու օրինաչափությունները, որի հետևանքով լարվածություն է ստեղծվում միջանձնային հարաբերությունների ոլորտում: Հակադրությունը տեղափոխվում է օրենքը կամ կարգը խախտել ցանկացողների և այն թույլ չտվողների միջև: Նման դեպքերում անհրաժեշտ է փոխել խախտողի դիրքորոշումը, անձնային ուղղվածությունը, որը քացատրված է առանց կոնֆրոնտացիայի: Նպատակահարմար չէ օգտագործել վերափորակման խոսքեր կամ բարձրացնել ձայնի հնչեղանգը, երբեմն մախքներելի է խոսքի մեջ մտցնել հեզմական ինտոնացիա՝ այսպիսով զգաստացնելով և սրափեցնելով խոսակցին:

Հոգեկարգավորման գործընթացը կարելի է իրականացնել փուլային մեթոդործությամբ՝ աստիճանաբար նվազեցնելով հոգեքանական ճնշումը: Կողմերին հաղորդելով ակտիվ և առողջ կենսական դիրքորոշում՝ չեզոքացնել վիճարանողների քացասական միտումները: Այս ամենն ի վերջո ուղղված է հասարակական կարգի մերդաշնակության ու անձի հոգեկան հարաբերական հավասարակշռության պահպանմանը:

Անշուշտ, կարգը խախտողների վարքագծի համդեպ լուծությունն ու անտարբերությունը, հակազդեցության քացակալությունը կարող են հանգեցնել հավասարության և արդարության պահանջմունքի ծանր ֆրոնտաքսիաների:

Անհաջողությունները, ինչ խոսք, ազդում են մարդու կենսական դիրքորոշումների վրա՝ ուղեկցվելով դրոպալատոմոների փոխանակումով: Հոգեկարգավորման վերջնական միտվածությունը բախումների ու վեճերի լուծման ճանապարհով հասարակական մերդաշնակ կարգի վերականգնման, ինչպես նաև անձի հոգեկան և մտավոր աշխարհի հավասարակշռության հասնելն է: Երբ լարվածությունը վերացնելու, փոխադարձ զիջումների, համագործակցությունը վերականգնելու երկուստեք ձգտում կա, կոնֆլիկտը թևափոխում է գործնական հանգուցալուծման փուլ:

Կոնֆլիկտի լիակատար հանգուցալուծման կարելի է հասնել այն դեպքում, երբ և՛ արտաքին, և՛ մերքին մակարդակներում կոնֆլիկտային իրավիճակի երկու քաղաղիչներն էլ ձևափոխվում են:

ЭНЕРГЕТИКА КОНФЛИКТА И ПСИХОКОРРЕКЦИЯ В ПРОЦЕССЕ ОБЩЕНИЯ

Резюме

К. Саакян, Р. Оганесян

В конфликтных ситуациях различаются объективные и субъективные факторы возникновения конфликта. Существенную роль в динамике конфликта играет энергетика. Наша цель — это достижение разрешения конфликта мирным путем. Процесс психокоррекции способствует выявлению и разработке противоконфликтных средств, приводящих обретению относительной уравновешенности личности.